

Depremlerin Finansal Karar Alma Üzerindeki Etkileri

Doç. Dr. Oğuz ERSAN

Kadir Has Üniversitesi

Proje depremlerin karar alma üzerindeki etkilerini araştıracaktır. Bu doğrultuda finans alanında kapsamlı bir veri seti ile on binlerce yatırımcının 2009-2020 döneminde aldıkları finansal kararlar beş başlık altında incelenecektir. Davranışsal finans literatürü ile uyumlu olarak bu başlıklar; a) piyasalara katılım ve işlem yapma sıklığı, b) alım satım tercihi ve elde tutma süresi, c) risk alma davranışı, d) çeşitlendirme ve e) yatırım getiri performansı olarak belirlenmiştir. 1939'dan günümüze gerçekleşen; hissedilir, orta şiddette ve yıkıcı çok sayıda depremin kısa, orta ve uzun vadeli etkileri bu bağlamlarda araştırılacaktır. Finansal kararların genel karar alma süreçlerini temsil edeceği varsayımı literatürde fazlaca temellenmiştir (Dohmen vd., 2011; Vieider vd., 2015).

Proje beş iş paketi (İP) kapsamında ilerleyecektir. İP1'de veri setleri oluşturulacaktır. Bu adımda, 1939-1999 yılları arası ülkemizde gerçekleşen 20 adet yıkıcı depremin bilgisi derlenecek; yatırımcıların finansal bilgilerinin bulunduğu 2009-2020 arası yakın dönemde gerçekleşen farklı büyüklüklerdeki fazla sayıda depremin eşşiddet (isoseismal) haritaları tamamlanacak; adres ve doğum yeri bilgisi kullanılarak depremlere maruz kalan yatırımcı havuzu oluşturulacak; eşşiddet haritaları kullanımı ile her yatırımcı için deprem şiddet eşleştirmesi yapılacaktır. Takip eden iki bölümde ise tarihsel yıkıcı depremlerin uzun vadeli etkileri (İP2, İP3) ve yakın dönemdeki hissedilir ve orta ölçekli depremlerin kısa ve orta vadeli etkileri (İP4, İP5) araştırılacaktır.

Proje kapsamında, bütüncül bir araştırmaya imkân veren yatırımcı kararlarını yansıtan bir veri seti ve geniş deprem havuzu ile depremleri tecrübe eden bireylerin kararlarının hangi yönde ve ne büyüklükte farklılaştığı ortaya konacaktır. Depremlerin bireylerin karar alma süreçleri üzerindeki kısa ve orta vadeli etkilerini inceleyen kısıtlı sayıda çalışma; incelenen deprem sayısı ve alınan kararların çeşitliliği açısından araştırmacılara ve politika belirleyicilere sınırlı bilgiler sunmaktadır. Diğer yandan, depremlerin bireylerin karar almaları üzerindeki uzun vadeli etkileri ise yeterince çalışılmamış bir konudur. Uluslararası literatüre bu açılardan katkı sağlama potansiyeli sunan proje, aynı zamanda ülkemizde deprem yaşayan bireylerin karar alma mekanizmalarının diğer bireylerden nasıl farklılaştığını anlamak açısından da bir fırsat sunmaktadır. Proje için bir ön çalışma niteliğinde olan ve proje ekibince yürütülen ön makale (Ersan vd., 2021) anne karnında şiddetli bir depreme maruz kalmanın yetişkinlikte alınan finansal kararları önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu ön çalışma sonrası, deprem ve finansal karar alma arasındaki ilişkinin bu projede önerilen plan çerçevesinde daha kapsamlı olarak incelenmesinin depremlerin toplum üzerine olan nihai etkilerinin belirlenmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Projenin özgün değeri; deprem araştırmalarında henüz ele alınmamış, bununla ilintili olarak depremlerin yol açtığı zararlar değerlendirilirken henüz bu değerlendirmeye dahil edilmeyen oldukça önemli bir etkinin varlığının, ekonomik boyutunun ve zamana yayılımının ilk defa sınanacak olmasıdır. Literatürdeki çalışmaların önemli kısmı, depremlerin ekonomik somut ve maddi etkilerine değinirken, bu proje ile depreme maruz kalan bireylerin karar alma mekanizmalarının değişimi ve finansal piyasalara yansması ele alınacaktır. Dolayısıyla, deprem esnasında somut olarak gözlemlenmeyen ancak bireylerin sonraki dönemlerde yetersiz kararlar almaları (örn. daha başarısız yatırım kararları vermek, daha sabırsız yatırımlar yapmak gibi) şeklinde tezahür edebilecek bir etki araştırılacaktır. Projenin yöntemsel bir özgünlüğü depremin etkilerinin literatürde kullanılmış anket ve deneylerden elde edilen veriler

yerine, bireylerin kararlarını doğrudan yansıtan piyasadaki alım-satım verilerinin bir büyük veri analizi ile ortaya konacak olmasıdır. Projenin toplumsal yaygın etkisi depremlerin karar alma üzerine olan ve henüz araştırılmamış, geniş ölçekli etkilerinin anlaşılması ile takip eden araştırmalara ve politika belirleyicilere bu etkilerin yönetilmesi için temel girdinin sunulmasıdır.

Projenin 36 ay süre ile devam etmesi ve bu sürede iki makale çalışmasının yüksek etki faktörlü dergilerde yayınlanmak üzere hazırlanması planlanmaktadır. Gelecekte, proje ekibince, depremlerin deprem anında kalmayıp bireyler üzerindeki zamana yayılan olumsuz etkilerinin kontrol edilmesine yönelik büyük ölçekli bir proje gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karar Verme; Yatırım; Deprem Etkisi; Finansal Piyasalar; Demografik Değişkenler; Finansal Kararlar; Finansal Piyasalar